

IGNACY LEWANDOWSKI

Instytut Filologii Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
ul. Fredry 10, 61-701 Poznań
Polska – Poland

PROFESOR KAZIMIERZ LIMAN (1925–2010)

ABSTRAKT. Ignacy Lewandowski, Profesor Kazimierz Liman (1925–2010). (*Professor Kazimierz Liman (1925-2010)*).

The article discusses life, scholarly and didactic activity of the late Kazimierz Liman. Additionally, a list of his publications is included.

Key words: life, activity, Kazimierz Liman, mediaevalism.

I

W dniu 27 stycznia 2010 r. z grona poznańskich filologów klasycznych odszedł na zawsze prof. dr hab. Kazimierz Liman, znakomity badacz średniowiecznej literatury łacińskiej, dobrze znany w kraju i w międzynarodowych kręgach przedstawicieli tej dyscypliny, propagator nauki polskiej i polskiego średniowiecza nie tylko przez słowo drukowane, ale i mówione. Jego liczne wyjazdy z wykładami do krajów niemieckojęzycznych (w Niemczech odwiedził aż 14 uniwersytetów) i referaty wygłaszane na kongresach międzynarodowych rozślawiały polską mediewistykę nie tylko w Europie, ale i na świecie.

Kazimierz Liman urodził się 16 lutego 1925 roku w Poznaniu¹. Jego ojciec, Franciszek, urodzony na ziemi kościańskiej, miał korzenie niemieckie i był mistrzem krawieckim. Matka Jadwiga zajmowała się domem, w którym wychowywało się jeszcze dwoje młodszego rodzeństwa: brat Stefan (1926–1996) i siostra Teresa (1928–2007). W domu panowała bardzo religijna i patriotyczna atmosfera: „był w nim duch pracy, modlitwy, nauki”. Do czerwca 1939 r.

¹Zob. I. Lewandowski, *Professor Kazimierz Liman w siedemdziesięciolecie urodzin*, w: *Vetusstatis amore et studio. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Kazimierzowi Limanowi*, pod red. I. Lewandowskiego i A. Wójcika, Poznań 1995, s. 9–19. Informacje oparto także na autobiograficznych notatkach prof. Limana i ustnych relacjach Jego Żony.

Kazimierz zdążył ukończyć w Poznaniu szkołę podstawową i pierwszą klasę renomowanego, poznańskiego Gimnazjum św. Marii Magdaleny. Był także wychowankiem prowadzonego przez salezjanów Oratorium św. Jana Bosco. O tych placówkach wyrażał się stale z największym uznaniem, utrzymywał z nimi żywe kontakty i poświęcił im w późniejszym okresie publikacje wspomnieniowe².

W czasie wojny niespełna piętnastoletni chłopiec został zmuszony przez okupanta do niewolniczej pracy w charakterze ekspedienta w niemieckiej firmie Karl Wohlgemuth-Uniformhaus. Był w niej zatrudniony aż do momentu wyzwolenia Poznania w styczniu 1945 r., kiedy to jeszcze końmi dowoził broń dla walczących o Cytadelę. Już jednak od marca tegoż roku mógł uczyć się dalej w szkole średniej, najpierw w Liceum Pedagogicznym, a od września – w znajdującym się w pobliżu jego miejsca zamieszkania IV Gimnazjum i Liceum św. Marii Magdaleny (tzw. Marynka). W pierwszych latach po wojnie kontynuowało ono najlepsze tradycje z okresu II Rzeczypospolitej, lecz w wyniku prowokacji zostało zlikwidowane przez władze komunistyczne w 1950 r. Między innymi łaciny uczył tam prof. Kazimierz Abgarowicz, późniejszy tłumacz historyków średniowiecza. W 1946 r. Liman razem z bratem wstąpił do harcerstwa, gdzie, jak pisze we wspomnieniach, spotkał wielu młodych ludzi wielkiej szlachetności, wśród nich Stefana Stuligrosza. W maju 1947 r. otrzymał świadectwo dojrzałości.

Jesienią 1947 r. zapisał się na studia historii i filologii klasycznej na Uniwersytecie Poznańskim. W czasie studiów, aby poprawić trudną sytuację materialną rodziców, pracował jako nauczyciel w Szkole dla Dorosłych oraz jako organizator zajęć w świetlicy Związku Zawodowego Pracowników Przemysłu Skórzanego. W domu rodzinnym mimo trudnych warunków bytowych sprzyjano kształceniu dzieci, do czego przyczyniała się także siostra ojca, Agnieszka Lemańska, nauczycielka, wspomniana niezwykle ciepło („druga nasza mama”).

Na Uniwersytecie mistrzami Limana w zakresie historii byli wybitni profesorowie: Kazimierz Tymieniecki, Henryk Łowmiański, Gerard Labuda, a filologii – Jan Sajdak, Witold Klinger i Józef Dziech. W czerwcu 1952 r. zdał egzamin magisterski w zakresie filologii klasycznej. Przedstawił wtedy pracę pisaną pod kierunkiem prof. Sajdaka, znawcy Ojców Kościoła i literatury bizantyńskiej oraz badacza starożytnych rękopisów. Jego praca dotyczyła obecności elementów czytania klasycznego w bamberskim przekazie hagiograficznym z połowy XII w. W październiku 1952 r. przedłożył pracę z zakresu historii, przygotowaną pod kierunkiem prof. Labudy, w której dał ocenę hagiograficznego przekazu bamberskiego z połowy XII w. jako źródła historycznego. Już jednak wcześniej, bo od 1 września 1951 r. został asystentem w oddziale edytorskim Kierownictwa

²Zob. niżej Spis prac opublikowanych poz. 40.

Badań nad Początkami Państwa Polskiego w Poznaniu, którego kierownikiem był prof. Labuda. Kiedy ową placówkę przejęła Polska Akademia Nauk, Liman przeszedł do Instytutu Historii Kultury Materialnej w tejże Akademii, gdzie kontynuował prace edytorskie.

W grudniu 1956 r. został zatrudniony jako starszy asystent w Katedrze Filologii Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, którą w tym czasie kierował prof. Sajdak. Dnia 8 maja 1964 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych na podstawie dysertacji *Studia historycznoliterackie nad żywotem biskupa Ottona z Bambergu pióra Ebona*, pisanej pod kierunkiem prof. Wiktora Steffena, wybitnego filologa klasycznego, zwłaszcza w zakresie literatury greckiej, który po prof. Sajdaku przejął kierownictwo Katedry. Dr Liman niebawem (1 XI 1964) awansował na stanowisko adiunkta. Dnia 19 czerwca 1975 r. przedstawił rozprawę habilitacyjną pt. *Dialog Herborda. Ze studiów historycznoliterackich nad biografią łacińską XII wieku* i odbył kolokwium, dzięki czemu uzyskał stopień doktora habilitowanego oraz otrzymał stanowisko docenta (1 V 1976) w Katedrze Filologii Klasycznej. Kolejna rozprawa dotycząca badań mediewistycznych w Polsce pt. *Mittellateinische Studien in Polen 1945–1979*⁴ i cały dotychczasowy dorobek naukowy przyniosły Limanowi tytuł profesora (1 II 1989 r.) oraz stanowisko profesora nadzwyczajnego na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

W dniu 3 czerwca 1959 r. Kazimierz Liman zawarł związek małżeński z lekarką Sabiną Szopką, z którą miał troje dzieci: Marię, ur. 1960 r., mgr germanistyki, Karola, ur. 1965 r., i Agnieszkę, ur. 1973 r., absolwentów Akademii Muzycznej w Poznaniu.

II

Głównym przedmiotem naukowych zainteresowań Kazimierza Limana była średniowieczna literatura łacińska w Polsce, a w mniejszym zakresie także literatura łacińska innych krajów średniowiecznej Europy. W skład jego publikacji (w sumie ponad 70) wchodziły edycje łacińskich tekstów średniowiecznych (wspólnie z J. Wikarjakiem), antologia łacińskiej poezji średniowiecznej w Polsce, monograficzne studia historycznoliterackie, historia badań mediolatanistycznych, tłumaczenia tekstów łacińskich i niemieckich, biografie naukowe i encyklopedyczne. Kilka artykułów, po części bardzo obszernych, ukazało się za granicą w języku niemieckim.

Szczególnie cenne badania prof. Limana związane są z edycją trzech pierwszych polskich, krytycznych wydań żywotów biskupa Ottona z Bambergu,

³ Ibid., poz. 18.

⁴ Ibid., poz. 37.

misjonarza Pomorza, opublikowanych w nowej serii „Monumenta Poloniae Historica” t. VII, fasc. 1: *S. Ottonis episcopi Babenbergensis Vita Prieflingensis*, Warszawa 1966; fasc. 2: *Ebonis Vita S. Ottonis episcopi Babenbergensis*, Warszawa 1969; fasc. 3: *Herbordi Dialogus de vita S. Ottonis episcopi Babenbergensis*, Warszawa 1974⁵. W wydaniach tych łacińskie teksty przygotował do druku J. Wikarjak, Liman zaś opracował do każdego zabytku wstęp historyczno-literacki, obszernie komentarze rzeczowe oparte na bogatej literaturze naukowej pióra polskich, niemieckich i innych uczonych oraz indeksy. W owych wstępach szczególnie wnikliwie opracowano tradycję żywotów i ich wiarygodność historyczną oraz – co jest nowością w tego rodzaju wydawnictwach – ukazano walory literackie. Głównie ze względu na owe opracowania i komentarze wydania wspomnianych tekstów, tak ważnych dla poznania dziejów słowiańskiego Pomorza z pierwszej ćwierci XII w., zostały przyjęte z wielkim uznaniem przez badaczy krajowych i zagranicznych⁶.

Z kilkunastoletnią pracą nad edycją żywotów Ottona związane są dwie prace monograficzne: *Studia historycznoliterackie nad żywotami biskupa Ottona z Bambergu. Vita Prieflingensis* (Poznań 1966) i *Dialog Herborda. Ze studiów historycznoliterackich nad biografią łacińską XII wieku* (Poznań 1975)⁷.

Autor omawia w nich czas i miejsce powstania biografii, erudycję średniowiecznych biografów: cytaty z Pisma Świętego, ze starożytnych źródeł (szczególnie z Cycerona) i późniejszych, odsłaniając przede wszystkim zależność *Dialogu* Herborda od *Vita Prieflingensis*. Analizuje język utworów, w którym podkreśla jego biblijno-kościelny charakter, ukazuje styl pisarski, figury i tropy retoryczne, technikę przedstawiania postaci, kompozycję dzieła (*ordo artificialis*); daje ocenę żywotów jako źródła historycznego, które przekazuje w literackiej szacie językowej ważne i skądinąd nieznane informacje, ale nie uwzględnia dostatecznie chronologii. Szczególnie cenne są rozważania autora dotyczące Herbordowego *Dialogu*, którego strukturę zestawia trafnie z dialogiem o św. Marcinie pióra Sulpicjusza.

W żywotach uwidacznia się zasada dydaktyzmu, charakterystyczna dla tego rodzaju literatury, która winna służyć zbudowaniu czytelnika; moralna doskonałość Ottona objawia się zwłaszcza w jego szlachetnym działaniu i w jego prawych obyczajach. Trzecie zaś kryterium średniowiecznej świętości, czynienie cudów, uległo w omawianych przekazach wyraźnej redukcji. Te prace historycznoliterackie, bogactwo zebranego materiału i trafne analizy niewątpliwie poszerzają wiedzę o łacińskiej literaturze średniowiecza. Poza tym uczą one nowego spojrzenia na źródła narracyjne, w których analizie zastosowano najnowsze metody badawcze, literaturoznawcze i historyczne.

⁵ Ibid., poz. 7, 10, 17.

⁶ Ibid., rec. G. Labuda, „Studia Źródłoznawcze” XXI, 1976, s. 171–172.

⁷ Zob. niżej Spis prac opublikowanych, poz. 8, 18.

Szczególnie cenną pozycję w naukowym dorobku poznańskiego badacza polskiej literatury średniowiecznej stanowi *Antologia poezji łacińskiej w Polsce. Średniowiecze* (Poznań 2004)⁸. W obszernym wstępie autor ukazał w sposób nowoczesny różnorodny dorobek poetycki polskiego średniowiecza. Osadził go w politycznym i społecznym kontekście, prześledził rozwój łacińskiej poezji na zachodzie Europy, ustalił fazy rozwojowe rodzimej twórczości i przedstawił ośrodki kultury od XI do XV w. Szczególnie cenne jest omówienie rodzajów i gatunków literackich występujących w polskiej poezji. Nie uszły też uwagi autora metaliterackie wypowiedzi, kwestie dotyczące autotematyzmu, kategorii nadawcy, poezji pojmowanej jako zadanie, poetyckiej wyobraźni, miar wierszowych itp. Zasadniczą część *Antologii* stanowią łacińskie teksty wydobyte niejednokrotnie ze starych, dziś trudno dostępnych wydań. Paralelnie dodano do nich polskie przekłady, dawniejsze i nowsze, a niektóre całkiem nowe ukazujące się po raz pierwszy. Tłumaczenia pióra różnych autorów, w tym także twórcy *Antologii*, zostały opatrzone szczegółowym komentarzem ze wskazaniem na literaturę przedmiotu. Księga ta jest więc znakomitym podręcznikiem dla studentów i badaczy wielu kierunków, takich jak polonistyka, filologia klasyczna, historia, filozofia czy teologia.

Dążność do stosowania najnowszych metod badawczych w odniesieniu do średniowiecznych przekazów ujawnia się również w artykułach, w których Liman omawia kwestie dotyczące metatekstu kronik, ich nadawcy i odbiorcy⁹. Kilka artykułów historycznoliterackich poświęcił spuściźnie polskich kronikarzy średniowiecznych, Gallowi zwanemu Anonimem i Mistrzowi Wincentemu¹⁰. Roztrząsał mianowicie kwestię topiki, epitetów, porównań występujących w ich dziełach historiograficznych; kwestie te dotychczas były nie do końca rozpoznane, a przecież rzucają one jaśniejsze światło na historyczny warsztat pisarski średniowiecznych autorów, którzy dobrze sobie przyswoili reguły retoryczne, wypracowane w średniowieczu dla dziejopisarstwa. Takie też znaczenie mają artykuły dotyczące struktury mów przed bitwą w *Kronice polskiej* Anonima Galla¹¹ czy bardziej ogólne rozważania na temat, czy słowo w źródle historycznym zawsze odsyła do zjawisk rzeczywistych otaczającego nas świata.¹²

III

Bardzo wiele miejsca w swoich pracach prof. Liman poświęcił historii filologii klasycznej w Polsce i dziejom polskiej mediewistyki. Pierwszym ela-

⁸ Ibid., poz. 68.

⁹ Ibid., poz. 45, 53.

¹⁰ Ibid., poz. 13, 19, 20, 24.

¹¹ Ibid., poz. 34, 42.

¹² Ibid., poz. 28.

boratem z tej dziedziny był szkic pt. *Prace poznańskich filologów klasycznych nad średniowieczną i renesansową literaturą łacińską (1919–1969)*¹³. Z okazji 60-lecia Uniwersytetu Poznańskiego powstały dwa obszerne artykuły, z których jeden omawia łacynistykę na Uniwersytecie Poznańskim¹⁴, drugi – mediewistykę i neolacynistykę w studiach poznańskich filologów klasycznych (1919–1969). Oba artykuły dają pełny i rzetelny obraz rozwoju tych dyscyplin w ośrodku poznańskim. Autor jasno usystematyzował dziedziny badań, omówił literaturę przedmiotu, dając jej sumienną ocenę. Dzięki temu przeglądowi widoczne są zarówno piękne owoce filologicznych badań poznańskich uczonych, jak i dziedziny wymagające jeszcze szczególniejszej ich troski.

Największym osiągnięciem Limana na tym polu badań jest obszerne studium opublikowane za granicą w „Mittellateinisches Jahrbuch” (19, 1984, s. 1–36 i 20, 1985, s. 1–48) pt. *Mittellateinische Studien in Polen (1945–1979)*¹⁵. Praca ta obejmuje dokonania średniowiecznej filologii łacińskiej dotyczące języka, leksykografii i studiów literackich oraz uwzględnia osiągnięcia w tym zakresie historii średniowiecznej, filologii polskiej, kodykologii i bibliotekoznawstwa, historii sztuki, prawa, teologii i muzykologii średniowiecznej. Nauka otrzymała w ten sposób bardzo pożyteczne do dalszych badań repertorium współczesnej polskiej mediewistyki. Przede wszystkim jednak potrzebne ono jest nauce zagranicznej, która po raz pierwszy w kongresowym języku posiada znakomity wgląd w historię i kierunki polskich studiów mediewistycznych, w metody badań i niewątpliwe osiągnięcia mało znane między innymi ze względów językowych. A trzeba zwrócić uwagę i na to, że Liman nie ograniczył się w swym studium jedynie do zarejestrowania wyników dotychczasowych badań. Jeszcze bardziej niż w poprzednich pracach starał się tutaj wnieść od siebie dużo cennych uwag i propozycji zmierzających do dalszego rozwoju mediewistyki polskiej, a poniekąd i europejskiej.

W zakres omawianych tu prac Limana wchodzi także liczne naukowe biografie uczonych, którzy zaznaczyli swą obecność w badaniach mediewistycznych czy w ogóle naukowych. W wielu czasopismach¹⁶, w słownikach biograficznych, ogólnopolskich i regionalnych¹⁷ ukazało się ponad dwadzieścia biogramów. Znając bowiem dobrze wymagania naukowej biografistyki, poznański filolog i historyk wykorzystał swoją wiedzę, aby kompetentnie przedstawić sylwetki polskich uczonych, między innymi Ludwika Ćwiklińskiego¹⁸, Mieczysławy Ruxer¹⁹,

¹³ Ibid., poz. 12.

¹⁴ Ibid., poz. 30.

¹⁵ Ibid., poz. 37.

¹⁶ Ibid., poz. 14, 22, 29, 36, 38.

¹⁷ Ibid., poz. 39, 49, 5, 9, 21, 35, 51.

¹⁸ Ibid., poz. 27.

¹⁹ Ibid., poz. 49.

Ryszarda Gansińca²⁰, Kazimierza Kumanieckiego²¹, Henryka Kowalewicz²², Jana Wikarjaka²³ czy Mariana Plezi²⁴.

IV

Liman zajmował się także zagadnieniami lingwistycznymi i leksykograficznymi. Już pierwsza jego praca, dotycząca glos polskich w łacińskich tekstach *Kazań gnieźnieńskich*, nosi taki właśnie charakter²⁵. Tego zaś rodzaju artykuły, jak *Łacińskie słownictwo średniowieczne pochodzenia klasycznego*²⁶ czy *Graecia, Latium, Campania, Ruthenia i inne starożytne pojęcia geograficzne w łacińskich źródłach średniowiecznych*²⁷, mówią o semantycznych przekształceniach w łacinie średniowiecznej pod wpływem procesów historycznych i zestawiają niektóre nazwy pospolite i geograficzne, których pierwotne znaczenie uległo przesunięciu na skutek różnych czynników, zwłaszcza politycznych. Słowniki często nie odnotowują tego przesunięcia. O ile mi wiadomo, Liman miał zamiar skomponować tego rodzaju słownik i od wielu lat gromadził do niego materiały.

W aktywności pisarskiej Limana pewne miejsce zajmuje też translatorstwo średniowiecznych źródeł. Pierwszym drukowanym jego przekładem był list przeora Sydona²⁸; następnie przetłumaczył kolejne listy papieża Klemensa VIII do szacha Persji i do Filipa II²⁹, niektóre dokumenty fundacyjne dotyczące klasztoru Cystersów w Jędrzejowie czy Uniwersytetu Poznańskiego³⁰. Na większą uwagę zasługują jednak obszerne przekłady, jak *Historia Francorum* Grzegorza z Tours (VI w.), przetłumaczona razem z Teofilem Richterem, dotycząca dziejów powszechnych na Zachodzie³¹ oraz książka Waltera *Berschina Griechisch-lateinisches Mittelalter. Von Hieronymus zu Nikolaus von Kues*³². Ta ostatnia, przetłumaczona już wcześniej na kilka języków, jest pionierską pracą w nauce, gdyż ukazuje całokształt wpływów kultury greckiej w wiekach średnich na Zachodzie Europy. Warto zaznaczyć, że polska wersja w stosunku do niemieckiego oryginału z 1980 r. została za sprawą autora i tłumacza wyraźnie poszerzona.

²⁰ Ibid., poz. 27.

²¹ Ibid., poz. 27.

²² Ibid., poz. 29.

²³ Ibid., poz. 22, 36, 38.

²⁴ Ibid., poz. 61.

²⁵ Ibid., poz. 1.

²⁶ Ibid., poz. 11.

²⁷ Ibid., poz. 39.

²⁸ Ibid., poz. 16.

²⁹ Ibid., poz. 23.

³⁰ Ibid., poz. 43, 44.

³¹ Ibid., poz. 64.

³² Ibid., poz. 66.

V

Prof. Liman jeszcze w czasie studiów, jak wyżej powiedziano, pełnił nauczycielskie obowiązki w Szkole dla Dorosłych. Zawód nauczyciela akademickiego podjął na Uniwersytecie Poznańskim w 1957 r. i pozostał mu wierny przez ponad czterdzieści lat, do emerytury w 1995 r. Pojmował go nie tylko jako przekazywanie wiedzy, ale i jako dawanie świadectwa uczciwej, rzetelnej i jednoznacznej postawy życiowej. Jego troską było wpojenie studentom zamiłowania do pracowitości, porządku i ładu wewnętrznego oraz innych cnót obywatelskich. Sprawy rozgrywające się w Ojczyźnie zawsze leżały mu na sercu i nigdy nie uciekał przed nimi w czystą naukę czy nauczanie. W swoich poglądach na świat i politykę był chrześcijańskim demokratą w całym tego słowa znaczeniu; wolność narodów i miłość bliźniego, prawo i sprawiedliwość społeczną głosił słowem i czynem i nigdy się im nie sprzeniewierzył. Do żadnej partii nie należał, ale od chwili powstania popierał całym sercem ruch i związek zawodowy Solidarność.

Na Uniwersytecie prowadził wszelkiego rodzaju zajęcia dydaktyczne dla studentów filologii klasycznej, polskiej (zaocznych i stacjonarnych), germańskiej, rosyjskiej i romańskiej. Oprócz wykładów, ćwiczeń i seminariów miał także lektoraty z łaciny i greki. Przede wszystkim zainteresowanie studentów wzbudzały jego wykłady monograficzne z zakresu literatury średniowiecznej, prozatorskiej i poetyckiej. Z wykładami i referatami, gdy tylko zaistniała możliwość (niestety zbyt późno!), jeździł za granicę, zwłaszcza do Niemiec. Sprzyjała temu bardzo dobra znajomość języka naszych sąsiadów. W semestrze letnim 1993 r. prowadził jako visiting-professor wykłady z literatury średniowiecznej (*Die Poetik mittellateinischer Chroniken*) na Uniwersytecie w Heidelbergu, w renomowanym ośrodku badań mediewistycznych w Europie i na świecie, kierowanym w tym czasie przez wybitnego mediewistę prof. Waltera Berschina. Zapraszany był z wykładami przez uniwersytety w Würzburgu, Bambergu, Frankfurt nad Menem, Giessen i Passau (1980), w Berlinie, Halle i Jenie (1983), Münster i Marburgu (1990), Kolonii, Hamburgu oraz Wiedniu (1994). Podczas wykładów ukazywał nowe metody w badaniach nad literaturą średniowieczną, metody nie znane i nie stosowane w mediewistyce światowej, odsłaniał nowe pola badań w literaturze polskiego średniowiecza.

Jeśli chodzi o organizowanie życia naukowego w środowisku poznańskim, Liman zasłużył się przede wszystkim tym, że przez osiemnaście lat kierował Zakładem Łaciny Średniowiecznej i Nowożytnej (1977–1995) oraz w trudnych latach stanu wojennego (1981–1984) pełnił funkcję dyrektora Instytutu Filologii Klasycznej. Na tych stanowiskach zabiegał nie tylko o wysoki prestiż naukowy powierzonej sobie placówki, ale i moralny. Dbał bardzo o kontakty i współpracę międzynarodową.

Prof. Liman był członkiem Komisji Filologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej Polskiej Akademii Nauk, Komisji Neolatynistycznej Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN. W Polskim Towarzystwie Filologicznym pełnił funkcję przewodniczącego Koła Poznańskiego. Od 1988 r. był także przedstawicielem polskich mediewistów w Internationales Mittellateinerkommitee z siedzibą w Heidelbergu.

W roku 1988 Instytut Filologii Klasycznej powierzył Limanowi współredaktorstwo swego czasopisma naukowego „Symbolae Philologorum Posnaniensium”. Za wieloletnią pracę naukową i dydaktyczną otrzymał nagrody ministerialne: indywidualną trzeciego stopnia (w 1967 r.) i zespołową II stopnia (w 1975 r.). Został także odznaczony Krzyżem Zasługi (1974) i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1987).

Ukazując szkicowo życie i dzieło prof. Limana, nie możemy zapominać, w jak trudnych czasach przypadło mu żyć i pracować; druga wojna światowa, powojenna odbudowa, okresy błędów i wypaczeń w polityce państwa wobec nauki (niskie zarobki, brak kontaktów z zagranicą i dostępu do zagranicznej literatury) bardzo utrudniały pracę naukową i niewątpliwie wpływały, jeśli nie na jakość, to z pewnością na liczebność opracowań tego rzetelnego i sumiennego badacza. Mimo to prof. Liman zapisał się na trwałe w polskiej mediewistyce.

PROFESSOR CASIMINUS LIMAN (1925–2010)

Argumentum

Casimirus Liman, natus Posnaniae, Universitatis Studiorum Mickiewiczianae Posnaniensis alumnus et professor, Instituti Philologiae Classicae olim Director et Cathedrae Litterarum Latinarum Mediaevalium et Recentiorum Aetatum multos per annos moderator, Societatum Litterarum in Polonia et Germania socius, maxima ex parte litteras Latinas Poloniae mediaevalis et partim aliarum quoque Europae mediaevalis terrarum litteras tractabat. Quibus de rebus multos libros et commentationes composuit atque auctorum mediaevalium textus Latinos publici iuris fecit. Maximi pretii sunt e. g. eius editiones trium vitarum S. Ottonis episcopi Babenbergensis nec non libri peculiare ut *Studia historycznoliterackie nad żywotami biskupa Ottona z Bambergu. Vita Priefligensis* (Studia historicolitteraria ad vitas Ottonis episcopi Babenbergensis pertinentia. Poznań 1966) sive *Dialog Herborda. Ze studiów historycznoliterackich nad biografią łacińską XII w.* (Dialogus Herbordi. De studiis historicolitterariis ad vitas Latinas seculi XII pertinentibus. Poznań 1975). Non minoris momenti quoque est ingens *Antologia poezji łacińskiej w Polsce. Średniowiecze* (Anthologia poesis Latinae in Polonia. Medium Aevum. Poznań 2004), qua non solum textus Latini, sed etiam eorum translationes Polonae vastis annotationibus adornatae continentur. Praeterea litterarum investigator Posnaniensis multum est occupatus philologiae classicae et praecipue mediaevalis apud Polonos memoria et harum rerum commentationes vastas e. g. *Prace poznańskich filologów klasycznych nad średniowieczną i renesansową literaturą łacińską (1919–1969)* – *Studia Philologorum Posnaniensium ad litteras Latinas medii et recentioris aevi attinentia* – sive *Mittellateinische Studien in Polen (1945–1979)* in *Mittellateinisches Jahrbuch*

(19, 1984) exaravit et publici iuris fecit. Minime spernenda est eius otii litterati pars, quae ex translationibus Polonis talium constat operum, ut *Historia Francorum* a Gregorio Turonensi scripta, ut *Griechisch-lateinische Mittelalter* a Gualtero Berschin compositum.

In Universitate Studiorum professor Liman varia explebat officia didactica: lectiones, exercitationes, proseminaria, seminaria etc., in quibus studiosae iuventuti praeceptor optimus se prae-buit. Non solum enim profundam litterarum scientiam ei tradidit, verum etiam humanitatis, industriae, temperantiae, prudentiae virtutes iniecit et ipse harum virtutum egregium fuit specimen. Pro omnibus meritis Cruce Equestri Insignis Poloniae Restitutae aliisque insignibus ornatus est.

SPIS PRAC OPUBLIKOWANYCH

1. Opracowanie glos polskich w łacińskich tekstach *Kazań gnieźnieńskich* (razem z J. Nalepą) [w:] *Kazania gnieźnieńskie*, Poznań 1952, s. 92–120.
2. *Notatka bibliograficzna*, „*Studia Źródłoznawcze*” II, 1958, s. 223.
3. *Stan badań nad „Żywotami św. Ottona z Bambergu”*, „*Studia Źródłoznawcze*” III, 1958, s. 23–47.
4. *Notatka bibliograficzna*, „*Studia Źródłoznawcze*” V, 1960, s. 187.
5. *Bruno zw. Clericus Merseburgensis* [w:] *Słownik starożytności słowiańskiej*, t. 1: A–E, Wrocław 1961, s. 165–166.
6. *Vita Prießlingensis*, „*Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Filologicznego*” nr 71, 1964, s. 29–30.
7. *S. Ottonis episcopi Babenbergensis Vita Prießlingensis* – recognovit et annotavit J. Wikarjak; praefatus et commentatus est C. Liman, „*Monumenta Poloniae Historica*” – Series Nova t. VII, fasc. 1: *Św. Ottona Biskupa Bamberskiego Żywoć z Prüfening*. Wydanie krytyczne przygotował J. Wikarjak. Wstępem i komentarzem opatrzył K. Liman, *Pomniki Dziejowe Polski* – Seria II, t. VII, część 1, Warszawa 1966, ss. VII–XXVIII, 1–86.
8. *Studia historycznoliterackie nad „Żywotami biskupa Ottona z Bambergu”*. 1. *Vita Prießlingensis*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Prace Wydziału Filologicznego. Seria Filologia Klasyczna nr 1, Poznań 1966, s. 162.
9. *Otto, bp Bambergu* [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, t. III, Wrocław 1968, s. 559–560.
10. *Ebonis Vita S. Ottonis episcopi Babenbergensis* – recognovit et annotavit I. Wikarjak; praefatus et commentatus est C. Liman, „*Monumenta Poloniae Historica*” – Series Nova t. VII, fasc. 2. *Ebo. Żywoć św. Ottona Biskupa Bamberskiego*. Wydanie krytyczne przygotował J. Wikarjak. Wstępem i komentarzem opatrzył K. Liman – *Pomniki Dziejowe Polski* – Seria II, t. VII, część 2, Warszawa 1969, ss. XXVIII, 1–70.
11. *Łacińskie słownictwo średniowieczne pochodzenia klasycznego*, „*Meander*” 24, 1969, z. 1, s. 30–40.
12. *Prace poznańskich filologów klasycznych nad średniowieczną i renesansową literaturą łacińską (1919–1969)*, „*Meander*” 26, 1971, z. 2, s. 77–90.
13. *Kilka uwag o topice w „Kronice polskiej” Galla Anonima*, „*Symbolae Philologorum Posnaniensium*” I, 1973, s. 147–164.
14. *Kazimierz Feliks Abgarowicz (1888–1968)*, „*Meander*” 29, 1974, z. 3, s. 137–142.
15. *Postać Ottona z Bambergu w przekazach hagiograficznych XII w.*, „*Presbiterium*” 6–8, 1974, s. 14–23.
16. *List przeora Sydona* (tłumaczenie z języka łacińskiego) [w:] *Helmolda „Kronika Słowian”*. Tłumaczenie J. Matuszewski. Wstęp i komentarz J. Strzelczyk, Warszawa 1974, s. 436–447.
17. *Herbordi Dialogus de vita S. Ottonis episcopi Babenbergensis*. Recognovit et annotavit Ioannes Wikarjak. Praefatus et commentatus est Casimirus Liman, „*Monumenta Poloniae Historica*” – Series Nova t. VII, fasc. 3. *Herbord. Dialog o życiu Św. Ottona Biskupa Bamberskiego*. Wydanie krytyczne przygotował J. Wikarjak. Wstępem i komentarzem opatrzył K. Liman, *Pomniki Dziejowe Polski* – Seria II, t. VII, część 3, Warszawa 1974, ss. XXXIII, 1–241.

18. *Dialog Herborda. Ze studiów historycznoliterackich nad biografią łacińską XII w.*, Seria Filologia Klasyczna nr 6, Poznań 1975, s. 148.
19. *Topika w „Kronice polskiej” Wincentego Kadłubka*, „Studia Źródłoznawcze” XX, 1976, s. 95–105.
20. *Epitety dotyczące osób w „Kronice polskiej” Galla Anonima* [w:] *Ars Historica. Prace z dziejów powszechnych i Polski*, Seria Historia nr 71, Poznań 1976, s. 341–355.
21. *Nowe wydanie Dialogu Herborda*, „Sprawozdanie Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” nr 92 1974/1976, s. 5–7.
22. *40-lecie pracy dydaktycznej i naukowej Profesora dra Jana Wikarjaka*, „Meander” 32, 1977, z. 1–2, s. 6–16.
23. *List papieża Klemensa VIII do szacha Persji – 30 IX 1592. List papieża Klemensa VIII do Filipa II, króla Hiszpanii* (tłumaczenie z języka łacińskiego) [w:] *Historia powszechna XVI w. Teksty źródłowe*. Wybrali i opracowali Z. Boras i M. Serwański, Poznań 1978, s. 96–97, 142–144.
24. *Porównania w strukturze narracyjnej „Kroniki polskiej” Anonima Galla*, „Eos” LXVI, 1978, z. 2, s. 289–303.
25. [rec] *Classica atque mediaevalia Iaroslao Ludvikovsky octogenario oblata*, Brno 1975, s. 304, tabl. XVI. Opera Universitatis Purkynianae Brunensis. Facultas Philosophica vol. CC, „Eos” LXVI, 1979, z. 2, s. 178–181.
26. 12 biogramów: K.F. Abgarowicz, A. Danysz, B.H. Gładysz, K. Hegendorf, A. Jerzykowski, J.S. Kaulfuss, M. Kosmowski, B. Łazarewicz, W. Łabiński, M.W. Łukaszewicz, A. Mierzyński, A. Wannowski [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny*, Warszawa–Poznań 1981.
27. 7 biogramów: L. Ćwikliński, R. Gansiniec, K. Janicki, J. Jonston, K. Kumaniecki, M. SARBIEWSKI, R. Taubenschlag [w:] *Polacy w historii i kulturze krajów Europy Zachodniej. Słownik biograficzny*, pod red. K. Kwaśniewskiego i L. Trzeciakowskiego, Poznań 1981.
28. *Czy słowo w źródle historycznym zawsze odsyła do zjawisk rzeczywistych otaczającego nas świata?* [w:] *Werbalne i pozawerbalne środki wyrazu w źródle historycznym. Materiały II Sympozjum nauk dających poznawać źródła historyczne. Problemy warsztatu historyka*, Lublin 1981, s. 64–78.
29. *Henryk Władysław Kowalewicz (1925–1981)*, „Meander” 37, 1982, z. 2, s. 59–65.
30. *60-lecie latynistyki w Uniwersytecie w Poznaniu (1919–1979)*, „Symbolae Philologorum Posnaniensium” V, 1982, s. 87–114.
31. *Mediewistyka i neolatynistyka w studiach poznańskich filologów klasycznych (1919–1979)*, „Symbolae Philologorum Posnaniensium” V, 1982, s. 115–139.
32. *Tłumaczenie na język łaciński wstępu edytorów – praefationis argumentum breve* [w:] *Codex Diplomaticus Maioris Poloniae*, t. VI. Recensuerunt Antonius Gąsiorowski et Henricus Kowalewicz, Varsoviae–Posnaniae 1982, s. XXI–XXII.
33. *Prabucki Jakub (1809–1880)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXVIII 2, z. 117, Wrocław 1985, s. 328–329.
34. *Struktura mów przed bitwą w „Kronice polskiej” Anonima Galla (De orationum ante pugnam habitatum in Galli Anonymi Cronica compositione)*, „Symbolae Philologorum Posnaniensium” VI, 1983 (wyd. 1985), s. 189–208.
35. 4 biogramy: A. L. Andrzejewski, K. Blumel, J. Burkert, E. Byczyński [w:] *Księża-społecznicy w Poznańskim 1894–1919. Słownik biograficzny* (zeszyt próbny zawierający nazwiska na litery A–B), Warszawa 1984.
36. *Prof dr Jan Wikarjak (1914–1983)*, „Eos” LXXIII, 1985, z. 1, s. 7–20.
37. *Mittelateinische Studien in Polen (1945–1979)*, cz. I, „Mittelateinisches Jahrbuch” 19, 1984 (wyd. 1985), s. 1–36; cz. II, ibid. 20, 1985 (wyd. 1986), s. 1–48.
38. *Prof. dr Jan Wikarjak (1914–1983). W pierwszą rocznicę śmierci*, „Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” nr 101, 1983–1984, Wydział Filologiczno-Filozoficzny, Poznań 1986, s. 6–9.

39. „*Graecia*”, „*Latium*”, „*Campania*”, „*Ruthenia*” i inne starożytne pojęcia geograficzne w łacińskich źródłach średniowiecznych (*De antiquorum nominum, quae ad geographiam spectant velut Graecia, Latium, Campania, Ruthenia, in fontibus medii aevi occurrentium vi atque usu*), „*Meander*” XLII, 1987, s. 407–420.
40. *Fugit irreparabile tempus – czyli lata 1938–1947 we wspomnieniach ucznia Gimnazjum ad S. Mariam Magdalenam* [w:] *Gimnazjum i Liceum ad Sanctam Mariam Magdalenam w Poznaniu. Zjazd wychowanków z okazji 415. rocznicy założenia szkoły*, 11–12 listopada 1988 r., Poznań 1988, s. 99–104.
41. [rec] W. Berschin, *Griechisch-lateinisches Mittelalter. Von Hieronymus zu Nikolaus von Kues*, Bern–München 1980, „*Eos*” LXXVII, 1989, z. 1, s. 176–182.
42. *Die Feldherrnreden in der „Polnischen Chronik” des Anonymus Gallus*, „*Philologus*” 133, 1989, z. 2, s. 284–302.
43. [rec] W. Berschin, *Eremus und Insula. St. Gallen und die Reichenau im Mittelalter – Modeli einer lateinischen Literaturlandschaft*, Wiesbaden 1987, „*Eos*” LXXVII, 1989, z. 2, s. 379–381.
44. *Dokument fundacyjny klasztoru Cystersów w Jędrzejowie (przekład)* [w:] *Cystersi w Polsce. W 850-lecie fundacji opactwa jędrzejowskiego*. Praca zbiorowa pod red. ks. D. Olszewskiego, Kielce 1990, s. 205–208.
45. *Metatextuelles in der Chronik des Widukind*, „*Mittellateinisches Jahrbuch*” 24/25, 1989/1990, s. 267–276.
46. *Poetyka łacińskich kronik średniowiecznych*, „*Filomata*” 403, 1991, s. 223–236.
47. *I. Mittellateiner Kongress in Heidelberg*, „*Symbolae Philologorum Posnaniensium*” VIII, 1990, s. 143–147.
48. *LXXXV Zjazd Polskiego Towarzystwa Filologicznego w Poznaniu w dniach od 15–17 września 1989 r.*, „*Eos*” LXXIX, 1991, z. 1, s. 155–156.
49. *Ruxer Mieczysława Sabina* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXIII/ 2, z. 137, Wrocław 1991, s. 266–267.
50. *70-lecie filologii klasycznej w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (1919–1989)*, „*Symbolae Philologorum Posnaniensium*” IX, 1992, s. 82–88.
51. 4 biogramy: *A. L. Andrzejewski, K. Blumel, J. Burkert, E. Byczyński* [w:] *Księża-społecznicy w Wielkopolsce 1894–1919. Słownik biograficzny A–H*, Gniezno 1992.
52. *Legenda Aurea in Polen* [w:] *Lexikon des Mittelalters*, Bd. 5, München–Zürich 1992, Sp. 1801.
53. *Sender und Empfänger in den mittellateinischen Chroniken. Zur Problematik des Kommunikationsmodells* [w:] *Personenbeziehungen in der mittelalterlichen Literatur*; hrsg. von H. Brall, B. Haupt, U. Küsters. Reihe *Studia Humaniora*, Düsseldorf 1994, s. 429–455.
54. [rec.] Franz Josef Schmale, *Funktion und Formen mittelalterlicher Geschichtsschreibung. Eine Einführung. Mit einem Beitrag von H.–W. Goetz*, Darmstad, s. 223, „*Mittellateinisches Jahrbuch*” Bd. 29, 1 1994.
55. [rec.] *Polnisches Mittelalter. Ein literarisches Lesebuch von A. Jelicz*. Aus dem Lateinischen von J. Bujnoch und Ch. Reitz. Mit Nachdichtungen von Karl Dedecius. Aus dem Polnischen übersetzt und nachgedichtet von H. Peter Hoelscher-Obermaier, Frankfurt am Main 1987, s. 389, „*Mittellateinisches Jahrbuch*” Bd. 29, 2, 1994.
56. *Filologia klasyczna w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza*, Wiktor Steffen [w:] *Encyklopedia wielkopolska*, Poznań.
57. *Profesor Andrzej Wójcik w siedemdziesięciolecie urodzin*, [w:] *Litteris vivere. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Wójcikowi*, pod red. J. Lewandowskiego i K. Limańna, Poznań 1996, s. 9–16.
58. *Das literarische Kommunikationsmodell in den Mittellateinischen Chroniken. Conference. The Medieval Cronicle. Die Mittellateinische Chronik. La Chronique Médiévale. Utrecht 13–12 July 1996. Summaries*, Utrecht 1997, s. 56–58.

59. Prof. Dr. Karl Langosch (11.4.1903 – 10.3.1992) jako badacz średniolacińskiej literatury, „Symbolae Philologorum Posnaniensium” 11, 1997, s. 129–134.
60. *W świecie salezjańskiej zabawy, nauki i modlitwy* [w:] *Wspomnienia wychowanków oratorium św. Jana Bosco w Poznaniu*, Kraków 1998, s. 9–56.
61. *In memoriam Marian Plezia (1917–1996)*, „Mittelateinisches Jahrbuch” 34, 1999, 2, s. VII–IX.
62. *Autothematisches in der Chronica Poloniae Maioris* [w:] *Studien zur Geschichte des Mittelalters. Jürgen von Petersohn zum 65. Geburtstag*, hrsg. von M. Thumser, A. Haubfleisch und P. Wiegand, Stuttgart 2000, s. 302–310.
63. *Anonymus Gallus, der älteste polnische Chronist in seinem Werk* [w:] *Lateinische Biographie von der Antike bis in die Gegenwart. Scripturus sum. Festgabe für Walter Berschin zum 65. Geburtstag*, hrsg. von D. Walz, Heidelberg 2002, s. 957–966.
64. Grzegorz z Tours, *Historie. Historia Franków*. Przekład K. Liman, ks. T. Richter. Wstęp, opracowanie, komentarz D.A. Sikorski, Kraków 2003, ss. 491.
65. [przekłady] *Przywilej dotyczący uniwersytetu w Poznaniu Zygmunta III Wazy (z 1611 r.); Przywilej Jana III Sobieskiego dla Uniwersytetu Jezuickiego w Poznaniu (1678)* [w:] Z. Boras, *Tradycje uniwersyteckie Poznania. Alma Mater Posnaniensis*, Poznań 2003, s. 153–157; 158–160.
66. [przekład] Walter Berschin, *Grecko-lacińskie średniowiecze. Od Hieronima do Mikołaja z Kuzy*. Pierwsze wydanie polskie przełożył i przygotował K. Liman, Gniezno 2003, ss. 537, [rec. J. Walachowicz, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 56, 2004, z. 1, s. 363–367].
67. [przekład] *Wiersz waganta*, „Meander” 59, 2004, z. 5–6, s. 497–498.
68. *Antologia poezji lacińskiej w Polsce. Średniowiecze*, pod red. I. Lewandowskiego, Poznań 2004, ss. 711.
69. [przekład] Alanus z Lille (Ab Insulis), *Przemijanie*, „Przegląd Powszechny” 11 (1011), 2005, s. 75–77.
70. [przekład] Anonim, *Wyznanie Epikura*, „Nowy Filomata” 10, 2006, 1, s. 50.
71. Arnulf z Louvain, *Wiersz o ranie tkwiącej w boku Chrystusa*, „Przegląd Powszechny” 4 (1028), 2007, s. 79–80.
72. *Zakład Łaciny Średniowiecznej i Nowożytnej w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, „Symbolae Philologorum Posnaniensium” 17, 2007, s. 163–178.
73. *Hildebert z Lavardin (1056–1133) i jego „Pochwała Rzymu”*, „Meander” LXII 1–2, 2007, s. 75–81.
74. W. Berschin, *Biografia i styl epoki w lacińskim średniowieczu*, t. V: *Mała topika i hermeneutyka średniowiecznej biografii*. Z języka niemieckiego przełożył K. Liman (w druku).

Opracował Ignacy Lewandowski